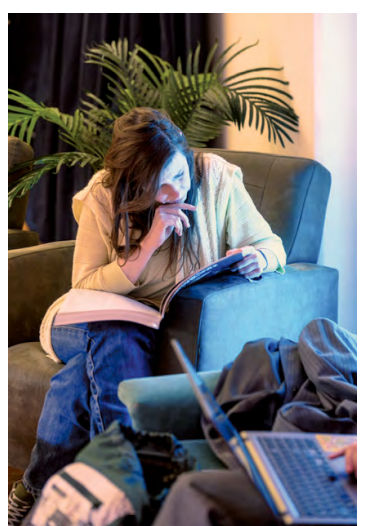
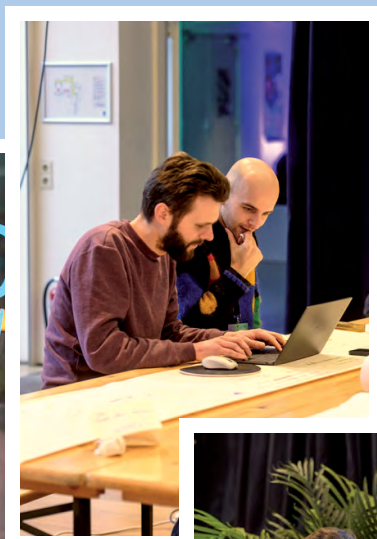

Reportage

Door Tonya Sudiono

Kunstkritiek voorbij de black box

Lab voor Hybride Kunstkritiek tijdens Festival Beyond the Black Box, De Brakke Grond, Amsterdam, 12 t/m 15 februari 2026. Fotografie: Alex Heuvink

Voor een podiumkunstenfestival met de naam Beyond the Black Box is het opvallend dat vrijwel alle voorstellingen zich binnen de muren van het theater afspelen, merkt een van de deelnemers op. Het is dag twee van het Lab voor Hybride Kunstkritiek. Een groep van elf deelnemers vormt samen de 'hybride kunstredactie'.

Hybriditeit slaat hier op drie dingen: op kunst die een mengvorm aanneemt (een interactieve opera in VR), op de hybride live-ervaring (een voorstelling die online wordt gestreamd), en op de vorm van de kunstkritiek. Dat laatste wordt onderzocht in het lab, georganiseerd door Domein voor Kunstkritiek. Kan reflectie op kunst meer zijn dan een talig essay of recensie? Kun je vanuit gaming, podcasts of spoken word ook kunstkritiek bedrijven?

Gastspreker Dana Linssen, filmcriticus bij *NRC*, opent met de vraag: wat kan kunstkritiek zijn, als de kunst zelf voortdurend van gedaante wisselt? Linssen verwijst naar Matthias Frey, die spreekt van een permanente crisis in de filmkritiek.¹ Elke nieuwe technologie vraagt om nieuwe vormen. Van analoog naar digitaal, van digitaal naar AI: telkens dreigt de criticus met een verouderd instrumentarium voor nieuw werk te staan. Maar Linssen ziet ook kansen: 'Als het land braak ligt, kun je nieuwe zaadjes planten.'

Videogamekritiek wordt door velen nog beschouwd als 'even potsierlijk als broodroosterkritiek', zo stelt *NRC*-gamecriticus Len Maessen. Tegelijkertijd zijn games als kunstvorm een uniek interactief medium: de cultuurdeelnemer wordt een actieve speler. Dat maakt games bij uitstek geschikt als oefening in empathie, en om ethische vragen te stellen. Zo speel je in de game *Papers, Please*² een douanebeambte in een autocratisch regime, waarbij elke beslissing gevolgen heeft voor je gezin én voor de mensen aan de grens. Niet vermaak is het doel, maar een aanzet tot reflectie over wat je zelf zou doen onder slechte omstandigheden.

Kunstkritiek maakt van een subjectieve indruk een gesprek, stelt theatercriticus

Wouter Hillaert, medeoprichter van het Vlaamse kunsttijdschrift *rekto:verso*. Dat vereist een stellingname, anders had het stuk net zo goed door een algoritme geschreven kunnen worden. Hillaert: 'Voor mij begint een kritiek als er ook al een eerste antwoord op het werk gevormd wordt. Hoe kijk je er als criticus zelf tegenaan?'

Vraagt hybride kunst om hybride beschouwing?

Rest de vraag of hybride kunst ook vraagt om hybride beschouwing. Waarom zou een hybride voorstelling niet passen in een standaard recensie? Over dit lab schrijven mede-deelnemer Anika en ik klassieke recensies voor de *Theaterkrant*.³ Ahil maakt een reflectief stuk samen met de maker, Lynn ontwikkelt een soundscape en Koi en Margot maken een A/B testgame waarmee je erachter komt of je als criticus bevoegd bent om op een werk te reflecteren. Zo wordt kunstkritiek zelf ook een vorm van kunst.

Na afloop spreek ik met Josje Kerkhoven, coördinator vanuit Domein voor Kunstkritiek. Is haar verwachting rondom het lab vervuld? Kerkhoven: 'Het ging niet alleen om iets publiceersbaars maken. De insteek was met name: hoe kijk ik? Kunnen we ook op andere manieren op hybride kunstvormen reflecteren?' Kerkhoven zag dat dat gebeurde. 'Er werd ter plekke een game gemaakt. Een van de deelnemers legde klei op de grond om te meten hoeveel mensen er in de ruimte binnenkwamen. Er werd live een podcast opgenomen en afgespeeld in het lab. Je zag bezoekers vertragen terwijl ze naar de podcast luisterden', aldus Kerkhoven.

'Kunstkritiek begon in 1747, toen iemand in Parijs opriep om kunst niet meer in een paleis te tonen, maar in de salon, voor een menigte. Dit luidde een nieuwe tijd in waarin niet het hof, niet het gilde, maar het publiek over kunst kon oordelen. Dus niet het fonds, niet de markt, niet het museum zelf, maar... het publiek.' Zo opent kunstcriticus Laurens Otto zijn artikel 'Kritiek in crisis: hoe een democratisch fundament afbrokkelt'.⁴ Het laat

zien dat kunstkritiek nooit een werkelijk publieke, democratische bezigheid was: salons waren privé-bijeenkomsten bij invloedrijke intellectuelen thuis, op uitnodiging. Alleen het salonfähige publiek bedreef kunstkritiek.

Het Lab voor Hybride Kunstkritiek plaatst kunstcritici in de fysieke nabijheid van de kunst zelf. Door bezoekers nieuwsgierig te laten rondsuffelen in hun werkplaats en de vraag te stellen wat kunstkritiek kan zijn, vervagen de grenzen opnieuw tussen het publiek, de criticus en de maker. Net als in de 18de eeuw. Misschien is de volgende stap wel werkelijk *beyond the black box*, in de publieke ruimte. Zodat de kunst werkelijk midden in de maatschappij gaat staan, en er een breed en divers publiek kritisch over kan oordelen. •

Noten

- 1 Frey, M. (2025) *The permanent crisis of film criticism: the anxiety of authority*. Londen: Routledge.
- 2 papersplea.se
- 3 Sudiono, T. (2026) 'Jozef Wouters: Spaces for the night: Jozef Wouters deelt zijn liefde voor architectuur in gedetailleerde beschrijvingen van nachtclubs'. Op: www.theaterkrant.nl, 17 februari; Wijngaard, A. van den (2026) 'Martha Canga Antonio: Holy: Indrukwekkende performance doet wanden en kaders teniet'. Op: www.theaterkrant.nl, 9 maart.
- 4 Otto, L. en Platform BK (2025) 'Kritiek in crisis: hoe een democratisch fundament afbrokkelt'. Op: www.platformbk.nl, 19 juni.

Tonya Sudiono

is strategisch manager communicatie & publicaties bij de Boekmanstichting. Daarnaast is ze freelance cultuurjournalist, onder andere voor *NRC*. Fotografie: Jamaine Festen